

ÉVFORDULÓK

Százhuszonöt éve született Holló László

Holló László születésének évfordulóit alkalmat nyújtanak arra, hogy a Kossuth-díjas, érdemes és kiváló művészről megemlékezzünk, életpályáját áttekintsük, munkásságát kiállításokon és tanulmányokban bemutassuk. Az első jelentős megemlékezés a 110. évfordulón volt, majd követte a 120., mindkettő kiállításokkal és kiadványokkal. A mostani, a 125. pedig különösképpen előtérbe helyezi a művész személyiségét és munkásságát Kiskunfélegyházán, ahol született, Debrecenben, ahol élt, Tiszadadán, ahol a nyári hónapokban alkotott és ahol a róla elnevezett iskola és emlékház is őrzi emlékét. Életpályáját és munkásságát most főbb vonásokban tekintjük át.

Holló László életpályája két nagy alföldi városhoz kötődik. 1887-ben Kiskunfélegyházán látta meg a napvilágot. Bár 89 életéből alig töltött ott 2 évtizednyit, élete végéig szülőhelyének, az ősi gyökereknek meghatározó szerepük volt művészetében. Nem kis hatással volt az édesanyját 6 éves korában elvesztő gyermekekre az akkor még fiatal író Móra Ferenc, akinek a meséit hallgathatta. Gyermekéveinek ez a miliője, a Petőfi szellemiségét sugárzó város, a paraszti környezet nagymértékben hozzájárult szemléletének alakulásához és festői látásmódjának, témáinak sokszínűségéhez. Őt idézzük: „Innen vittem

Önarckép

magammal szeretteimnek s Félegyháza szorgalmas parasztjainak, kofáinak, játszótársaimnak mozdulatait s mindig megújuló emlékeit. S bármerre jártam, ha életem könnyebb, vagy nehezebb szakaszát élttem át, táplált egy láthatatlan erőforrás: a hozzátok tartozás titkos szála! Rögös utamon mint élő, ragyogó valóság vitt tovább és tovább és a legnagyobb örömöm az volt, ha e drága emlékekből napfényből, ragyogásból valamit is vissza tudtam adni képeimen.”

A gyermek Holló rajz tehetsége korán kitűnt és ez a pályaválasztását is meghatározta. A gimnáziumi évek után a budapesti Mintarajziskola következett, ahol olyan nagy művész is a tanára volt, mint Székely Bertalan. Alighogy befejezte tanulmányait, édesapja elhunyt. Az árva ifjút további útján egy ösztöndíj segítette, amely révén Münchenben tanulhatott tovább. Megnyílt a lehetősége olaszországi, spanyolországi tanulmányutakra is. Ezek az utak, különösképpen a Párizsban töltött hónapok rendkívül jelentősek voltak szemléletének alakulásában. Nagy alkotók műveit tanulmányozhatta, így Matisse, Cézanne, Rembrandt, Greco, Delacroix festményeit. Párizsban készült képeit 1912-ben mutatták be a nagyközönségnek, s ez a kiállítás az ifjú művésznek jelentős sikert hozott. Beválasztották a párizsi nemzetközi művészeti és irodalmi egyesület tagjai közé. A párizsi alkotásai közül megmaradt festményei már jól bizonyítják, hogy Holló László művészetében a formabontásnak és a színek harmóniájának jelentős szerepe lesz.

A külföldi tanulmányutakról 1909 és 1914 között a nyári hónapok hazahozták nagy mestere, Hollósy Simon mellé a kárpátaljai Técsőre. Hollósy nagy hatással volt rá. Őt tekintette mesterének, akinek nemcsak magyar, hanem orosz, ukrán, lengyel és más nemzetiségű tanítványai is voltak. A szépen

induló pályáivet az első világháború megtörte és Holló László életét teljesen új irányba terelte. A háború híre Técsőn érte, ahonnan elindult haza, Kiskunfélegyházára. A debreceni állomáson művésztsárai városnézésre invitálták. Leszállt a vonatról és – pár év kivételével – Debrecenben maradt élete végéig.

Az első jelentős kiállítása Budapesten a Belvedere-ben volt 1923-ban. A kritika elismerően szólt róla. Dicsérték virtuóz festőiességét, erővel teli stílusát, s amint írták: „*forrongó, lázas nyugtalan formavilágú képei a hiánytalanul tiszta festészet élményét keltik a szemlélőben*”. A két világháború között több jelentős kiállításon mutatta be alkotásait. 1926-ban az Ernst Múzeumban 30 képét, ugyanott 1930-ban 67 festményét és 40 grafikáját tekinthették meg a tárlatlátogatók. A pesti sikert nem követte a debreceni. Bár részt vállalt a művészeti életben, Debrecen nem ismerte fel a nagy alkotót. Nem csodálkozhatunk azon, hogy közel tíz évig visszavonultan élt és dolgozott.

Az 1930-as évek végén újra bekapcsolódott a művészeti szervezetek munkájába, de ismét nagy törés keletkezett: a második világháború, amely után azonban nagy lendülettel fogott a munkához; közszerepléseket vállalt, szervezte Debrecen művészeti életét. Az országos siker és megbecsülés sem maradt el. Ez azonban csak néhány évig tartott. A Rákosi-rendszerben Holló Lászlót kiközösítették a művészeti életből. Dekadensnek, a polgári ízlés festőjének nevezték. A nehéz éveket még súlyosabbá tette felesége elvesztése. A fagyos közöny 1956-ban megtört. Nagy sikerrel mutatta be festményeit Budapesten a Fényes Adolf Teremben. Ettől kezdve szinte minden évben kiállításra kerültek művei. Nem csak itthon szerepelt alkotásaival, hanem részt vett külföldi kiállításokon is, így pl. Antwerpenben, Varsóban, Moszkvában, Pozsonyban és Brüsszelben az 1958-as viláckiállításán.

Nyugodt, sikerekben gazdag két évtized következett. Az idős mester munkásságát állami és művészeti díjakkal is elismerték. A Munkácsy-díj után megkapta a Kossuth-díjat, elnyerte az Érdemes, majd a Kiváló Művész címet. Élete alkonyán Debrecennel is megbékélt. Ahol sok szenvedés érte, ott örömben is volt része. Több mint 60 év sok szállal kötötte a városhoz. Örök pihenésre azonban szülővárosát választotta. De Debrecenhez is hű maradt. A műteremként is szolgáló házat az életművét reprezentáló 200 festménnyel a városnak adományozta. A ház ma Holló László Emlékmúzeum, amelyben a mester alkotásai állandó kiállítás keretében tekinthetők meg.

A művészettörténet tömör megfogalmazása szerint Holló László a XX. századi magyar képzőművészet egyik legeredetibb, legmagyarabb és egyszersmind leeurópaibb alkotója. Témái széles skálán mozognak: történelmi, mitológikus, vallásos témák, a paraszti élet és a természet jelenségei egyaránt megjelennek a vásznain. A szenvedélyes, belső izzású önarcképeivel egyedülálló a magyar festészetben. Festményein a magyar paraszток élete balladai tömörítéssel jelenik meg. Magányos tanyák, földbe süppedő viskók, szomorúan álldogáló gémeskutak, tehenet, kecskét vigyázó parasztlányok, szikárrá aszott földművesek, tenyérymi földjén szántó paraszток, a betevő falatért izzadó aratók, kaszások mind-mind képből megelevenedő ballada.

Alkotásaiban vissza-visszatérő témát nyújtott a magyarság nemzetéi válásának hősi korszaka, István király és Koppány. Az Árpád-ház és királyai közül a magyar művészek fantáziáját leginkább Szent István alakja mozgatta meg. Már a Képes Krónika rajzolója is több jelenetben örökítette meg. Szent István

Kaszakalapáló

kultuszát az egyház is népszerűsítette, amihez az ország, a korona Máriának való felajánlása tovább növelte a szent király iránti tiszteletet. Nem véletlen, hogy Szent István alakja olyan nagy művészeket ihletett meg, mint Székely Bertalan, Benczúr Gyula, Than Mór, Lotz Károly és Zichy Mihály. A XIX. századi kiemelkedő művészegyéniségek után a XX. században szinte egyedül Holló László az a festőművész, akit Szent István és kora egész életén át foglalkoztatta. Egyetlen magyar festőművészenek sincs olyan széles témakör, mint Holló Lászlónak. Megjelenítette a *Vérszerződést*, a *fehértó áldo-*

zást, Zalán futását, az alpári csatát és számos változatban vissza-visszatérően jeleneteket Szent István életéből, valamint Koppány tragédiáját.

Abból a hősi korszakból, amelyre Holló László alkotásain át emlékezünk, Szent István és Koppány alakját emeljük ki, annál is inkább, mert a művész így vallott róluk: „*én vagyok Koppány és én vagyok István is*”. Ez Holló önmagával is viaskodó belső lázadásának megnyilvánulása. A Koppány-képeket emlitem elsőként. Nemcsak azért, mert Koppány egy nemzetség vezére volt, hanem mert Holló feltűnően sokat foglalkozott vele. Amíg Szent Istvánnal kapcsolatban 15 grafikát, festményt készített, Koppánnyal 26 alkotása foglalkozott. Az első Koppány-tanulmány 1935-ben, az utolsó nagyméretű festmény, *Koppány halála* 1970-ben készült. A Koppány-festmények nem választhatók el a Szent István-i képektől. Koppány tragédiája: István király győzelme. Mindkét vezért hitt a maga igazságában. A Koppány-képeken, ahol Istvánt is látjuk, a két személy figurálisan is egyenrangú. A király szinte szomorúan, szánalommal tekint legyőzött ellenfelére, aki fegyvert fogott ellene és akihez vér szerinti kötelék fűzte. Tekintete mintha azt sugallná, ennek így kellett történni, mert csak így maradhatunk meg a keresztény Európában.

Ez sugallják *A szent korona felajánlása* és *Az esztergomi székesegyház alapítása* című csodálatosan szép festmények is. Mindkettőben a pogány hitről és a kereszténységre való áttérés történelmi szükség-szerűségének kinyilvánítása tükröződik. Mély áhítat áramlik szét a Szent Istváni Holló arcon, amint a királyi jelvényeket a reményt sugárzó kék lepelben álló Mária felé nyújtja. Találón írta egyik méltatója (Pogány Ö. Gábor), hogy Holló László az apokrif legendát festette meg a kálvinista Rómában. És végül *István király halála, temetése*. Hat változatban festette meg a jelentet. Az első 1935-ben, az utolsót 35 évvel később, 1970-ben. Freskótérvet is készített István király életéből vett jelentekkel, a végső stádiumot is ábrázolva. A nézőre rendkívüli hatással van az 1970-es nagyméretű festmény. Már a helyszín is szokatlan: a király temetése zöld mezőn, háttérben vágatató lovasokkal, az égen zöld fellegekkel. A halott körül papok, szerzetesek, és ami szinte kontraszt, az elhunyt király lábánál fájdalmat sugárzó arcú pőrnök. S ez nem véletlen. Holló a néppel azonosulva látta és láttatta a magyar múltat és korának jelenségeit egyaránt.

A magyar nép sorsa itt a Kárpát-medencében állandóan foglalkoztatta. Az 1930-as években írta, kérdezte, de ma is aktuális: „*Miért fordulunk, kacsintunk, nem is csak kacsintunk, de tapadunk nyugat felé!*” Adyt idézte az első világháború utáni gyászunkra:

*Csupa gyászt és feketét látok,
Amint halódva szétekintek:
Éjszakás, gonosz, részeg, balsors
Úz, kergét minket.*

(A vörös nap)

Ady magyarsága volt az övé. Párizs után Nagyváradon is Ady emlékét kereste. 24 évvel ezelőtt, 1973. május 6-án voltunk itt együtt. A téren szemben Adyval mély átéléssel beszélt róla. Megfestette, ahogy ő látta a lelkében, akárcsak Csokonait, Petőfit és a magyar zene géniuszeit, Bartókot és Kodályt.

Nagy művek alkotását inspirálta a mitológia világa is, amely bár évezredek távolába vezet, a néphagyomány, a népmesék és a mondák jelképei révén közvetít egyetemes emberi gondolatokat és érzelmeket. Minden festményén érezzük azt az expresszív hatást, amely nagy feszültséget, belső izzást mutat. Ez a feszültség egész munkásságára jellemző. Ez mutatkozik meg festményeinek színvilágán, lendületes esetkezelésén.

Több száz cikk, tanulmány jelent meg Holló László művészetéről. Újra és újra felfedezték, mégis – amint egy monográfusa írja – remélhetőleg lesz olyan kor, amelyik teljességgel megérti és felfogja ennek a nagy művésznek az egyetemes értékeit.

Ujváry Zoltán

